

0-4 jaar

KIJK! 0-4 jaar
is onderdeel van
KIJK! 0-7 jaar

*Observeren, registreren en stimuleren
van de ontwikkeling bij jonge kinderen*

Ab van den Bosch, Anneke Duvekot-Bimmel, Liesbeth van Waas

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Uitgangspunten van KIJK! 0-4 jaar	7
1.1 Wat is KIJK! 0-4 jaar	9
1.2 Visie achter KIJK!	11
1.3 Ontwikkeling en leren	12
1.4 Het kinderlijk brein	17
1.5 Observeren	20
1.6 Gebruiksmogelijkheden van KIJK! 0-4 jaar	25
2. Inhoud en samenhang van KIJK 0-4 jaar	27
2.1 Inhoud	29
2.2 Samenhang	30
3. Basisgegevens	31
3.1 Achtergronden van het kind	33
3.2 Basiskenmerken	34
3.3 Betrokkenheid	38
3.4 Risico's voor ontwikkeling	46
4. Ontwikkelingslijnen	51
4.1 Stappen bij het handmatig invullen	53
Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling	59
4.2 Toelichting op sociaal-emotionele ontwikkeling	59
4.3 Omgaan met zichzelf	61
4.4 Omgaan met anderen	66
4.5 Zelfredzaamheid	71
4.6 Spelontwikkeling	73
Domein Taal	81
4.7 Spraak- en taalontwikkeling	81
4.8 Ontluikende geletterdheid	92
Domein Rekenen	96
4.9 Cognitieve ontwikkeling	96
4.10 Ontluikende gecijferdheid	101
Domein Motoriek	105
4.11 Grote motoriek	105
4.12 Kleine motoriek	112
4.13 Tekenontwikkeling	118

5. Observeren met KIJK!	123
5.1 Werkwijze	125
5.2 Portfolio per kind	127
6. Doelgericht werken aan ontwikkeling	129
6.1 Werkcyclus handelingsgericht werken	131
6.2 KIJK!-werkcyclus per kind	133
6.3 KIJK!-werkcyclus voor een hele groep	135
6.4 Gesprek met de ouders	136
7. Aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak	137
8. Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong	143
8.1 Signalering van een ontwikkelingsvoorsprong	147
Literatuur	151
Bijlagen	154
1. Lijst voor gedetailleerd observeren van basiskenmerken bij baby's/dreumesen (0-2 jaar)	154
2. Lijst voor gedetailleerd observeren van basiskenmerken bij peuters (2-4 jaar)	156
3. Beslisschema voor het bepalen van betrokkenheid	158
4. Leidraad Signalen die wijzen op risico voor ontwikkeling bij baby's/dreumesen (0-2 jaar)	159
5. Lijst voor gedetailleerd observeren van risicofactoren bij peuters (2-4 jaar)	162
6. Plan van aanpak voor een individueel kind	164
7. Voorbereidingsformulier Oudergesprek	166
8. Lijst Signalen van een ontwikkelingsvoorsprong	167

Inleiding

De voorschoolse periode is van essentieel belang voor een goed verloop van de verdere ontwikkeling van kinderen. Veel jonge kinderen bezoeken kindcentra. Daar werken pedagogisch medewerkers gericht aan de ontwikkeling van emotionele, sociale, motorische en cognitieve inzichten en vaardigheden. Die hebben kinderen nodig voor latere sociale relaties en voor een goede start in groep 1 van de basisschool.

Over het belang van goed observeren en tijdig signaleren bestaat geen misverstand. Achterstanden die al op jonge leeftijd ontstaan, zijn immers later moeilijk in te halen. Hoe eerder u de achterstanden signaleert, hoe groter de kans dat u daaraan met succes kunt werken. Met behulp van KIJK! 0-4 jaar krijgt u een compleet beeld van de ontwikkeling van het kind en stemt u het aanbod van activiteiten en uw rol af op zijn unieke behoeften en belangstelling. Het welbevinden en de betrokkenheid van het kind bij activiteiten staan centraal.

KIJK! 0-4 jaar is een uitgave waarin de ontwikkelingslijnen voor baby's, dreumesen en peuters zijn opgenomen tot 4;6 jaar (met 4;6 jaar bedoelen we 4 jaar en 6 maanden). De mijlpaal tot 4;6 jaar is opgenomen omdat u hiermee inzicht krijgt hoe kinderen zich ontwikkelen op die leeftijd. Het maakt het bovendien mogelijk om een ontwikkelingsvoorsprong te signaleren. De werkwijze van KIJK! sluit uitstekend aan bij handelingsgericht werken. KIJK! 0-4 sluit aan bij KIJK! voor groep 1-2 van de basisschool. De handleidingen van KIJK! 0-4 jaar en KIJK! groep 1-2 vormen samen de toelichting bij de digitale module KIJK! 0-7 jaar.

KIJK! 0-4 jaar gaat over de praktijk van iedere dag

In [hoofdstuk 1](#) vindt u een beschrijving van de uitgangspunten en de visie achter KIJK! Met KIJK! 0-4 jaar brengt u de ontwikkeling van jonge kinderen in kaart. De begrippen ontwikkeling en leren worden verder uitgediept aan de hand van de ontwikkeling van het kinderlijk brein. Verder wordt aandacht besteed aan het observeren. Met welke bedoelingen doet u dat? Wat zijn geschikte observatiemomenten? Wat is interactief observeren? Hoe vaak registreert u uw observatiegegevens? Hoofdstuk 1 wordt afgesloten met een overzicht van de gebruiksmogelijkheden van KIJK! 0-4 jaar.

Hoofdstuk 2 t/m 4 gaan over de inhoud en werkwijze van KIJK! 0-4 jaar.

[Hoofdstuk 2](#) geeft een overzicht van de inhoud en samenhang van KIJK! 0-4 jaar. Centraal staan welbevinden, betrokkenheid en de mogelijke aanwezigheid van risico's voor de ontwikkeling. In [hoofdstuk 3](#) leest u hoe u dit observeert en vastlegt.

[Hoofdstuk 4](#) gaat over de ontwikkelingslijnen. Hier wordt uitgebreid besproken hoe u de ontwikkeling van kinderen tussen 0 en 4 jaar observeert, registreert en stimuleert. Daarbij maken we een onderscheid tussen baby's en dreumesen (0-2 jaar), en peuters (2-4 jaar).

In [hoofdstuk 5](#) wordt aandacht besteed aan het verwerken van uw observaties, met name in de digitale applicatie van KIJK! (KIJK! Webbased).

[Hoofdstuk 6](#) gaat over het opstellen van een plan van aanpak. Op basis van uw KIJK!-registraties kunt u een (beredeneerd) plan van aanpak (groepsplan/themaplan) maken voor een individueel kind of een hele groep. De werkwijze is geïnspireerd op het model Handelingsgericht werken. Ook vindt u in hoofdstuk 6 een hulpmiddel dat u kunt gebruiken bij de voorbereiding van een gesprek met de ouders over hun kind.

In [hoofdstuk 7](#) staat een lijst met aandachtspunten voor een aanpak. Deze lijst is ingedeeld in hulpvragen of ontwikkelingsbehoeften van kinderen en is te gebruiken bij de bespreking van uw observatiegegevens en het kiezen van de wijze waarop u de ontwikkeling van het kind wilt ondersteunen.

In [hoofdstuk 8](#) worden concrete aanwijzingen gegeven voor het signaleren van peuters met een ontwikkelingsvoorsprong, op basis van gedegen observatie.

In KIJK 0-4 jaar spreken we over kinderen als 'hij'. Uiteraard wordt ook 'zij' bedoeld.

De auteurs

Kijk! 0-4 jaar is een werkwijze:

- die kijken naar kinderen als vertrekpunt neemt voor alle verdere activiteiten in de groep;
- waarbij het kijken naar kinderen bij zelfgekozen activiteiten en het kijken naar wat kinderen bezighoudt voorop staat;
- die u de mogelijkheid biedt om de totale ontwikkeling van kinderen in beeld te brengen;
- die aandachtspunten oplevert om de ontwikkeling van kinderen gericht te stimuleren.

Spel is de natuurlijke activiteit van het jonge kind.

In onderstaand schema vindt u een compleet overzicht van wat u met KIJK! 0-4 jaar in beeld brengt. Er is een onderscheid gemaakt tussen baby's en dreumesen (0-2 jaar) en peuters (2-4 jaar). In hoofdstuk 5 leest u hoe u deze gegevens door middel van observatie verzamelt.

	KIJK! Baby Dreumes (0-2 jaar)	KIJK! Peuters (2-4 jaar)
Achtergronden van het kind (zie 3.1)	<ul style="list-style-type: none">• Persoonsgegevens• Bijzondere gebeurtenissen• Specifieke omstandigheden in het gezin• Contact met andere instanties	<ul style="list-style-type: none">• Persoonsgegevens• Bijzondere gebeurtenissen• Specifieke omstandigheden in het gezin• Contact met andere instanties
Basisgegevens (zie 3.2 t/m 3.4)	<ul style="list-style-type: none">• Basiskenmerken• Betrokkenheid• Belangrijke signalen die wijzen op risico in de ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none">• Basiskenmerken• Betrokkenheid• Risicofactoren
Ontwikkelingslijnen* (zie 4.3 t/m 4.13)	<i>Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling</i> <ul style="list-style-type: none">• Omgaan met zichzelf• Omgaan met anderen	<i>Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling</i> <ul style="list-style-type: none">• Omgaan met zichzelf• Omgaan met anderen• Zelfredzaamheid• Spelontwikkeling
	<i>Domein Taal</i> <ul style="list-style-type: none">• Spraak- en taalontwikkeling	<i>Domein Taal</i> <ul style="list-style-type: none">• Spraak- en taalontwikkeling• Ontluikende geletterdheid
	<i>Domein Rekenen</i> <ul style="list-style-type: none">• Cognitieve ontwikkeling	<i>Domein Rekenen</i> <ul style="list-style-type: none">• Cognitieve ontwikkeling• Ontluikende gecijferdheid
	<i>Domein Motoriek</i> <ul style="list-style-type: none">• Grote motoriek• Kleine motoriek	<i>Domein Motoriek</i> <ul style="list-style-type: none">• Grote motoriek• Kleine motoriek• Tekenontwikkeling
Dieper kijken (zie 8)		<ul style="list-style-type: none">• Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

* De ontwikkelingslijnen hebben een uitloop tot 4;6 jaar (vier jaar en zes maanden).

1.5 Observeren

In het kindcentrum heeft u de zorg voor kinderen van verschillende leeftijden en daarmee ook voor kinderen die verschillen in ontwikkeling. Hoe gaat u daarmee om? Hoe krijgt en houdt u zicht op de ontwikkeling van elk kind? En hoe speelt u daarop in en stimuleert u de ontwikkeling?

Bedoelingen van observeren

Observeren heeft verschillende bedoelingen.

- *Weten hoe het met het kind gaat*

U kijkt gericht om te weten waarmee het kind bezig is. Is hij actief? U kijkt en luistert naar wat het kind doet en zegt. Slaagt hij in zijn pogingen iets voor elkaar te krijgen? Beleeft hij plezier aan wat hij doet? Waar gaan de aandacht en interesse naartoe? Voelt het kind zich lekker? Hoe reageert hij op prikkels? Wordt het materiaal gebruikt zoals het is bedoeld? Zitten er voldoende ontwikkelingskansen in de aangeboden of gekozen activiteit?

- *Weten hoe u de ontwikkeling kunt stimuleren*

Observaties bieden houvast bij de beslissing wat u met het kind gaat doen en hoe u het beste op hem reageert. Gaat u bijvoorbeeld gericht helpen als hij iets niet voor elkaar krijgt? Hoe kunt u de betrokkenheid bij de activiteit of het samenspel met anderen stimuleren? Wat gaat u een volgend dagdeel doen? Welke kinderen laat u juist wel of juist niet met elkaar samen spelen? Welke kinderen hebben behoefte aan bepaalde activiteiten of extra persoonlijke aandacht? Aan welke ontwikkelingsaspecten wilt u vooral aandacht besteden? Welke voorkeuren hebben kinderen?

- *Inzicht in de ontwikkeling over een langere periode*

Observaties geven een beeld van de ontwikkeling van een kind gedurende een langere periode. Het is belangrijk dat u goed zicht heeft op het verloop van de totale ontwikkeling. U volgt de stappen die het kind in zijn ontwikkeling zet op de voet. U vergelijkt ook de huidige stand van zaken met die van de voorgaande keren om zo te kunnen vaststellen of het ontwikkelingstempo op de verschillende gebieden naar wens verloopt.

Een observatie is een nauwkeurige, systematische waarneming met de bedoeling die waarneming vast te leggen en te interpreteren.

Geschikte observatiemomenten

Observeren is een vorm van doelgericht waarnemen, waarbij u het kind zo goed mogelijk wilt kennen. U weet waarnaar u wilt kijken. Niet elke situatie biedt vanzelfsprekend goede observatiemogelijkheden. Om een waarheidsgetrouwe indruk te krijgen van de ontwikkeling van het jonge kind is het belangrijk dat u observatiesituaties kiest die daarvoor geschikt zijn. Op de volgende pagina staat een aantal criteria die van belang zijn bij het observeren.

Geschikte observatiesituaties:

- De situatie moet voor het kind betekenisvol zijn. Bijvoorbeeld: de baby of dreumes die zich inspant om een speeltje te pakken; de peuter die mag helpen bij het opvouwen van de was.
- De situatie maakt interactie met andere kinderen, de pedagogisch medewerker en de omgeving mogelijk. Bijvoorbeeld: samen met de dreumes de afbeeldingen op een wandkleed bekijken en benoemen.
- De situatie is open (het kind heeft meerdere keuzemogelijkheden voor wat hij wil gaan doen), veilig en vertrouwd. Bijvoorbeeld: spelen in de bouwhoek of buiten.
- In de situatie zijn ontwikkelingsaspecten zowel in samenhang als afzonderlijk waar te nemen. Bijvoorbeeld: de baby die zelf een beker vasthoudt (zelfstandigheid, zelfredzaamheid, zelfvertrouwen en kleine motoriek).

Zorgmomenten als het geven van de fles, aan- en uitkleden, in bad doen zijn ideale momenten voor interactie en observatie.

In KIJK! 0-4 jaar spelen bovengenoemde vaardigheden, inzichten en situatiekenmerken een essentiële rol bij de observatie van jonge kinderen. Voor de verschillende ontwikkelingsaspecten zijn ontwikkelingslijnen uitgewerkt. Elke ontwikkelingslijn is opgedeeld in halfjaarlijkse fasen. Voor elke fase zijn kenmerkende gedragingen op een concrete wijze geformuleerd. Dat betekent dat de kenmerken van de ontwikkelingsfasen en het gedrag dat daarbij past, zoveel mogelijk voor slechts één uitleg vatbaar zijn. Hiermee wordt het nadeel van een al te subjectieve beoordeling voorkomen. Bovendien staan in de handleiding suggesties voor een geschikt, betekenisvol aanbod dat observatiemogelijkheden biedt. De observatie en registratie aan de hand van de ontwikkelingslijnen maakt het niet alleen mogelijk om te bepalen wat het kind op eigen kracht kan, maar ook welke rek erin zit (zone van de naaste ontwikkeling). Niet alleen het bereikte ontwikkelingsniveau telt, maar ook de wijze waarop en de situatie waarin het kind tot bepaalde prestaties in staat is.

Interactief observeren

Observeren doet u niet alleen om het ontwikkelingsniveau vast te stellen, maar vooral omdat u wilt weten wat de ontwikkelingsmogelijkheden zijn van een kind. Wat die mogelijkheden zijn, komt u alleen te weten als u nagaat hoe het kind op u reageert. Vandaar dat het interactieve aspect van observatie binnen KIJK! 0-4 jaar een centrale rol speelt. Al werkend met, kijkend en luisterend naar en reagerend op het kind vormt u zich een beeld van waartoe hij werkelijk in staat is. Hoe pakt het kind iets aan? Hoe flexibel is hij in zijn denken? Kan hij inzichten ook toepassen? Hoe reageert hij op teleurstellingen?

Als u jonge kinderen observeert tijdens activiteiten die voor hen betekenis hebben en waarbij (dus) sprake is van echte betrokkenheid, krijgt u een juist beeld van de ontwikkeling. Informatie over het verloop van de ontwikkeling kunt u daarom het beste halen uit de dagelijkse observaties, de dagelijkse routine. Dat wil zeggen uit de interactie tussen u en het kind: praten, spelen, bewegen en werken met de kinderen. Observeren is in deze zin iets actiefs. Soms doet u dit tussendoor en niet gepland; soms organiseert u met opzet observatiemomenten om bijvoorbeeld een bepaald aspect van de ontwikkeling beter te kunnen beoordelen.

Een voorbeeld van interactief observeren:

U besluit om een gesprekje met Kim te voeren. Kim is een meisje van drieënhalf jaar. Ze is een toren aan het bouwen. “Wat een mooie toren heb je gemaakt.” Kim kijkt enthousiast op en zegt: “Ik neem steeds een andere kleur.” U reageert: “Tjonge, wat een hoge toren zal dat worden. Welke kleuren heb je nu al?” Kim reageert met: “Rood, blauw, geel.” U vervolgt: “Nou, dat is al heel wat. Hoe ga je nu verder?” Kim kijkt naar de doos met blokken. Ze pakt een blok. Als ze dat boven op de toren legt, ziet ze dat er nu twee rode blokken op elkaar liggen. Ze legt het blok terug. Uit de doos legt ze nu eerst de rode, blauwe en gele blokken bij elkaar. Vervolgens legt ze een blauw blok op de toren. U reageert: “Ja, goed zeg, die was aan de beurt. Welke kleur komt nu?” Kim kijkt naar de toren en noemt hardop: “Rood, blauw, geel ... geel!” “Ja, goed zo”, zegt u. “En als je er weer eentje bijdoet, dan wordt dat een ...?” Kim: “Nou, dan pak ik deze ...” U: “Goed, doe maar. Ik kom straks weer naar je toren kijken.”

U maakt een observatie-aantekening van wat u zojuist heeft gezien. Kim, zo concludeert u, benoemt een aantal kleuren. Ze gaat bij het bouwen van een toren heel systematisch te werk door de blokken volgens deze kleuren in groepjes te verdelen. Ze ziet in één oogopslag welke kleur aan de beurt is. U noteert ook dat Kim zichtbaar veel plezier beleeft aan de activiteit en dat ze zich graag door uw vragen laat stimuleren. U bent zo al veel te weten gekomen over de ontwikkeling van Kim. Over de cognitieve ontwikkeling hoeft u zich blijkbaar geen zorgen te maken. U weet hoe u hierop een volgende keer kan doorgaan. Bijvoorbeeld door aan de reeks een kleur toe te voegen of door Kim te vragen in een rij blokken het ontbrekende blok met de juiste kleur te leggen.

Interactief observeren betekent dat u over een aantal inzichten en vaardigheden moet beschikken.

Kennis en vaardigheden voor het interactief observeren:

- Kennis van de ontwikkeling van kinderen (ontwikkelingslijnen) en de daaraan ten grondslag liggende processen.
- Weten hoe kinderen denken en hoe ze iets aanpakken.
- Vaardig zijn in het observeren, het stellen van vragen en in het interpreteren van wat kinderen doen en zeggen.
- Vaardig zijn in het op gang brengen van interactie.
- Weten welke ontwikkelingsmogelijkheden in bepaalde activiteiten en het gebruik van materialen opgesloten zitten.
- Een open pedagogische houding (gevoelig zijn voor verbale en non-verbale signalen en daar juist op kunnen reageren).
- Kunnen samenvatten van observaties in korte leesbare aantekeningen.
- Vaardigheid om te reflecteren op het eigen handelen.

Observeren en toetsen

Soms levert observatie alleen onvoldoende informatie op en blijven er vragen of twijfels bestaan. U maakt zich ernstig zorgen over een kind, bijvoorbeeld omdat u binnen uw werkwijze onvoldoende vooruitgang in de ontwikkeling kunt realiseren. Dit kan voor u aanleiding zijn om (in overleg met de ouders) te besluiten een deskundige in te schakelen; bijvoorbeeld een arts of iemand van het consultatiebureau. Deze kan verdiepende informatie verzamelen door aanvullende observatie of wellicht ook door middel van specifieke, gestandaardiseerde toetsen of testen.

Observeren is meer dan toetsen.

Hoe vaak registreren?

Wij adviseren om twee keer per jaar voor alle kinderen de ontwikkeling te registreren. Door meer registratiemomenten met elkaar te vergelijken, krijgt u zicht op het ontwikkelingsverloop en het effect van uw aanpak. U volgt het kind in zijn ontwikkeling en maakt zichtbaar of hij daarbij voldoende vorderingen boekt.

Bij de keuze van het registratiemoment zijn er twee opties:

1. U plant dit vooraf per kind in en zorgt dat er tussen de registratiemomenten een periode zit van vier tot vijf maanden. U doet dit om voor dat kind de juiste aanpak te kunnen kiezen.
2. De tweede mogelijkheid is dat u op gezette tijden, een of twee keer per jaar, alle kinderen uit een groep in een betrekkelijk korte periode in kaart brengt. Deze optie heeft als voordeel dat het groepsrapport een actueel beeld geeft van alle kinderen.

Registreren van gegevens

Bij elk registratiemoment geeft u allereerst een beoordeling van de basiskenmerken, de betrokkenheid en de aanwezigheid van signalen die wijzen op een risico voor de ontwikkeling (voor 0-2 jaar) of risicofactoren (voor 2-4 jaar). Vervolgens schat u aan de hand van de ontwikkelingslijnen in of de ontwikkeling in overeenstemming is met de gangbare ontwikkeling. Deze staat beschreven in de mijlpalen die samen de ontwikkelingslijn vormen. U maakt uw inschatting zichtbaar door het 'juiste' aantal balkjes in de ontwikkelingslijn in te kleuren. In hoofdstuk 4 en 5 leest u hoe het registreren van uw observatiegegevens per onderdeel in zijn werk gaat.

Digitaal of in Volgboekje

Met behulp van de Webbased-versie van KIJK! 0-4 jaar kunt u uw observatiegegevens digitaal verwerken en opslaan. Indien u ervoor kiest om op papier te registreren, dan doet u dat handmatig in het 'Volgboekje'. Met deze papieren verwerking heeft u minder mogelijkheden voor verwerking dan bij het werken met de webbased-applicatie van KIJK!.

Een digitale verwerking werkt sneller en preciezer. Na het verwerken van uw observaties tot een registratie, kunt u voor ieder kind een rapportage inzien of printen, die snel inzicht geeft in de totale ontwikkeling van het kind.

1.6 Gebruiksmogelijkheden van KIJK! 0-4 jaar

KIJK! 0-4 jaar is een werkwijze die structuur biedt bij alle fasen van uw handelen:

KIJK! 0-4 jaar:

- helpt u bij het volgen van de ontwikkeling;
- helpt u signaleren;
- helpt u bij het voeren van gesprekken;
- helpt u bij het kiezen van een vervolgaanbod.

Ontwikkeling volgen

U hebt en houdt zicht op het ontwikkelingsverloop gedurende de gehele periode van nul tot vier jaar. Doordat u de stand van de ontwikkeling op verschillende momenten vastlegt, krijgt u een beeld van het verloop van die ontwikkeling over een langere periode. U vergelijkt het kind steeds met zichzelf en volgt zo zijn ontwikkeling. U gaat na in hoeverre er, vergeleken met het vorige registratiemoment, sprake is van groei. De gegevens leveren aanknopingspunten op om de ontwikkeling gericht te stimuleren. Maak hiervoor gebruik van de lijst 'Aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak' (zie hoofdstuk 7).

Signalering

Signalering heeft tot doel na te gaan of er in bepaalde opzichten sprake is van een ontwikkelingsachterstand of ontwikkelingsvoorsprong. U doet dat door de feitelijke ontwikkeling zoals u die hebt geobserveerd te vergelijken met de gangbare ontwikkeling. Deze staat beschreven in de verschillende ontwikkelingslijnen (zie hoofdstuk 4.3 t/m 4.13). Hoe groter het verschil tussen de gangbare en feitelijke ontwikkeling, hoe sterker het signaal. Als vuistregel hanteert u een marge van minimaal plus of min vier maanden (zie hoofdstuk 4.1).

Hulpmiddel bij het voeren van gesprekken

- Als u met verschillende pedagogisch medewerkers in een groep werkt, vult u, onafhankelijk van elkaar, voor een aantal kinderen het registratiemodel in. U vergelijkt de resultaten om te zien of u op één lijn zit met uw kijk op dit kind. Op basis hiervan bepaalt u uw vervolgaanbod en hoe u daarbij een ondersteunende rol wilt vervullen.
- U gebruikt het observatie-instrument als hulpmiddel bij het voeren van gesprekken met de ouder(s) van het kind.
- U gebruikt het observatie-instrument in uw overleg met instanties die beroepshalve bij de begeleiding van het kind zijn betrokken. Hierbij is het belangrijk dat u de afspraken hanteert die er binnen uw organisatie zijn gemaakt: ouders moeten toestemming geven voordat u gegevens over hun kind mag overdragen aan andere instanties.
- Wanneer een kind binnen het kindcentrum naar een andere groep gaat, benut u de gegevens uit KIJK! bij de overdracht aan uw collega.
- In het kader van de doorgaande lijn tussen kindcentrum en basisschool benut u de gegevens uit KIJK! bij de overdracht van informatie. De leraar van groep 1 krijgt daarmee een goed zicht op de ontwikkeling van het kind en de tot dan toe gehanteerde aanpak. Ook overdracht naar de basisschool kan alleen als ouders hiervoor toestemming hebben gegeven en u hierbij het protocol van uw organisatie volgt.

Kiezen van vervolgaanbod

Gegevens uit KIJK! 0-4 jaar zijn richtinggevend bij het bepalen van het vervolgaanbod. Op basis van uw observatiegegevens bepaalt u welk aanbod het beste aansluit bij de ontwikkeling en de interesses van het kind. Op die manier stimuleert u het kind om een nieuwe stap in zijn ontwikkeling te maken. U zorgt ook voor een rijke speel-leeromgeving. Dat is een omgeving waarin kinderen spelenderwijs van alles ontdekken, en kansen hebben om te experimenteren of te onderzoeken. In hoofdstuk 7 en 8 staat beschreven hoe u hierbij te werk kunt gaan.

2. Inhoud en samenhang van KIJK! 0-4 jaar

KIJK! 0-4 jaar is een werkwijze waarbij het observeren en registreren van de ontwikkeling van jonge kinderen centraal staat. Op basis van dagelijkse reflectie en analyse stemt u uw handelen en aanbod af.

2.1 Inhoud

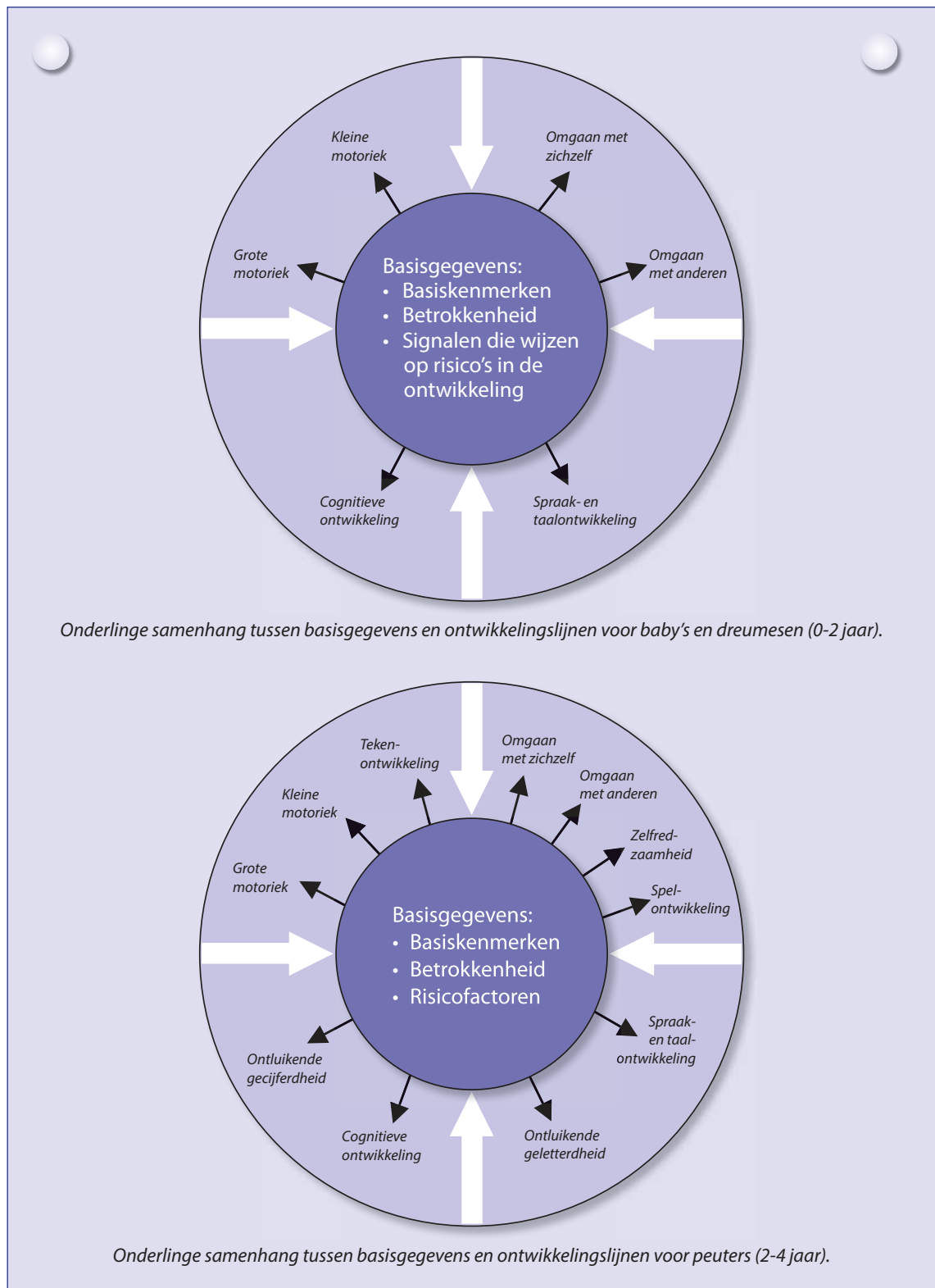
Met behulp van KIJK! 0-4 jaar verzamelt u de volgende gegevens:

	KIJK! Baby Dreumes (0-2 jaar)	KIJK! Peuters (2-4 jaar)
Achtergronden van het kind (zie 3.1)	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonsgegevens • Bijzondere gebeurtenissen • Specifieke omstandigheden in het gezin • Contact met andere instanties 	<ul style="list-style-type: none"> • Persoonsgegevens • Bijzondere gebeurtenissen • Specifieke omstandigheden in het gezin • Contact met andere instanties
Basisgegevens (zie 3.2 t/m 3.4)	<ul style="list-style-type: none"> • Basiskenmerken • Betrokkenheid • Belangrijke signalen die wijzen op risico in de ontwikkeling 	<ul style="list-style-type: none"> • Basiskenmerken • Betrokkenheid • Risicofactoren
Ontwikkelingslijnen* (zie 4.3 t/m 4.13)	<i>Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling</i> <ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met zichzelf • Omgaan met anderen 	<i>Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling</i> <ul style="list-style-type: none"> • Omgaan met zichzelf • Omgaan met anderen • Zelfredzaamheid • Spelontwikkeling
	<i>Domein Taal</i> <ul style="list-style-type: none"> • Spraak- en taalontwikkeling 	<i>Domein Taal</i> <ul style="list-style-type: none"> • Spraak- en taalontwikkeling • Ontluikende geletterdheid
	<i>Domein Rekenen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cognitieve ontwikkeling 	<i>Domein Rekenen</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cognitieve ontwikkeling • Ontluikende gecijferdheid
	<i>Domein Motoriek</i> <ul style="list-style-type: none"> • Grote motoriek • Kleine motoriek 	<i>Domein Motoriek</i> <ul style="list-style-type: none"> • Grote motoriek • Kleine motoriek • Tekenontwikkeling
Dieper kijken (zie 8)		<ul style="list-style-type: none"> • Peuters met een ontwikkelingsvoorsprong

* De ontwikkelingslijnen hebben een uitloop tot 4;6 jaar.

2.2 Samenhang

Observatie van de basisgegevens vormt de kern van de KIJK!-werkwijze. Basiskenmerken en betrokkenheid zijn zowel voorwaarde als doel voor ontwikkeling. Aan de hand van de ontwikkelingslijnen maakt u de ontwikkeling zichtbaar. Signalen die wijzen op risico's in de ontwikkeling (voor baby's en dreumesen) of risicofactoren (voor peuters) kunnen een remmende werking hebben op die ontwikkeling.

Figuur 3. Samenhang tussen basisgegevens en ontwikkelingslijnen.

4.6 Spelontwikkeling

Wat is spelen? Wanneer is een kind aan het spelen? Is alles wat een kind doet spel?

De ontwikkelingspsychologe Rita Kohnstamm (2002) zegt daar het volgende over. Een kind is aan het spelen als:

- het kind daar niets speciaals mee wil bereiken;
- het kind in enige mate actief is (dus voorgelezen worden, tv-kijken en dagdromen vallen niet onder 'spelen'- hoe leuk een kind het ook vindt);
- het kind het leuk vindt wat hij doet;
- het spelen een vrijwillige activiteit is.

Een kind dwingen om te spelen is onmogelijk. Een kind kan wel gestimuleerd worden en op ideeën gebracht, maar het spel moet van binnenuit door het kind aan de gang gehouden worden. Anders is er geen sprake van spel maar van een opdracht.

(Uit: Peuters laten spelen is een vak, Sardes, 2013).

Kinderen worden geboren met een gretigheid en nieuwsgierigheid en een verlangen om de wereld om hen heen steeds beter te begrijpen. Spelen is de wereld ordenen, rangschikken. Dit geldt alleen voor kinderen die zelfvertrouwen hebben, die nieuwsgierig zijn, initiatief nemen en die zich veilig voelen (basiskenmerken).

Sociale en emotionele ontwikkeling

Kinderen spelen om het spelen en niet om te leren hoe ze zich in een sociale context moeten gedragen. Toch is dat wel wat er gebeurt in het spel: kinderen nemen rollen aan en leren op die manier allerlei bijbehorende emoties en regels kennen. Zo ontdekken ze welk effect hun handelen heeft op andere kinderen en volwassenen in hun omgeving. Het kind speelt en leert wat het betekent om rekening te houden met anderen, spelideeën te bespreken, rollen te verdelen, regels af te spreken.

Cognitieve ontwikkeling

Kinderen zijn van nature nieuwsgierig en hebben een onderzoekende houding. In hun verlangen de wereld om hen heen te begrijpen, leren ze nieuwe vaardigheden die ze nodig hebben in de werkelijke wereld. In hun spel leren kinderen op betekenisvolle wijze wat in/op/onder/boven is, ordenen ze kleuren en vormen, leren ze over zinken en drijven, en over wat een schaduw is, leren ze wanneer je 'goedemorgen' zegt en wanneer 'welterusten'.

Motorische ontwikkeling

Het spel van jonge kinderen gaat (bijna) altijd samen met de motorische ontwikkeling. In het spel waarin kinderen rennen, vliegen, sjouwen, klimmen en klauteren, oefenen ze groot-motorische vaardigheden. Zijn kinderen in hun spel met constructiemateriaal bezig of rijgen ze kralen, dan zijn het de klein-motorische vaardigheden die worden geoefend.

Spel

In de literatuur is er geen eenduidige definitie voor spel te vinden. Verschillende pedagogen geven ieder een eigen definitie van spel. Piaget stelt: "Door te spelen bouwen kinderen aan hun cognitieve mogelijkheden", en Vygotsky zegt: "Spel is de motor van de ontwikkeling van kinderen."

Over vier kenmerken van spel is men het in de literatuur wél eens (Fromberg & Bergen, 2006; Kwakkel-Scheffer, 2006; Van Oers, 2005):

- Spelen gaat gepaard met plezier en betrokkenheid;
- Spelen gebeurt vrijwillig: het gaat om niet verplichtende bezigheden en de speler kiest deze zelf;
- De speler neemt in belangrijke mate zelf het initiatief om te gaan spelen en om dat te blijven doen zolang het boeit of zolang hij daarvoor de kans krijgt;
- Spel dient geen extern doel, de speler is gericht op het proces van het spelen.

Om spel goed als spel te kunnen herkennen, is het van belang ook helder te zijn over wat spel níet is:

- voorgestructureerde activiteiten met geen of nauwelijks inbreng van de kinderen (deze kunnen speelse accenten hebben, maar we noemen dit geen spel);
- voorgeselecteerde materialen (veelal doelgebonden en daarmee geen spel);
- materialen als puzzels en ander ontwikkelingsmateriaal (doelgebonden en daarmee geen spel);
- werken volgens het stramien van de methode, voorbereid door de leraar (ook dit noemen we geen spel).

Materialen en situaties kunnen natuurlijk wel een speels karakter hebben en jonge kinderen vinden het vaak ook heel erg leuk om op deze wijze bezig te zijn.

(Masterclass spel en spelbegeleiding, SLO, 2013)

Spelvormen¹

Er zijn verschillende spelvormen te herkennen als we naar spelende jonge kinderen kijken. We zien manipulerend spel, rollenspel en constructiespel. Kinderen doorlopen deze spelvormen deels opvolgend, maar de spelvormen overlappen elkaar ook. Het tempo waarin kinderen deze fasen doorlopen kan voor ieder kind verschillend zijn.

Manipulerend spel

Deze spelvorm zie je als jonge kinderen voorwerpen steeds opnieuw laten bewegen of een beweging steeds herhalen met het eigen lichaam (bijv. voet steeds willen pakken). Manipulerend is ook het spel dat ontstaat als een dreumes een voorwerp laat vallen (vanuit de kinderstoel) en dat steeds weer wordt teruggegeven door de pedagogisch medewerker. De herhaling en de regelmaat maken het tot een spel waaraan het kind plezier beleeft.

Ook het ontdekken en omgaan met vormloze materialen als zand en water hoort bij deze spelsoort (sensopathisch spel). Bijvoorbeeld: kinderen die spatten met water door hun handen er steeds in te slaan. Ook kinderen die met vingerverf, klei of met behangplaksel aan de slag mogen gaan, zie je vaak (eerst) manipulerend spelen met het materiaal.

Mike (1;0) zit in het gras en heeft een bakje met water voor zich. Hij probeert een voet in het water te stoppen. Als dat niet lukt probeert hij de andere voet. Dan valt het bakje water om. Mike kletst nu met zijn handen in de ontstane plas.

Bewegingen onder de knie willen krijgen of bepaalde vaardigheden herhalen om te leren, om het te kunnen, noemen we oefenspel of functioneel spel: kinderen oefenen het rollen van de bal, het bouwen met de blokken. Dit is een spelvorm die ook bij oudere kinderen steeds terugkomt op het moment dat er een (bewegings)vaardigheid moet worden geoefend.

Bij manipulerend spel zie je dat kinderen naast elkaar spelen. Soms doen ze ook hetzelfde, maar er is geen relatie tussen het spel van de kinderen.

¹ In de literatuur worden verschillende indelingen en begrippen gebruikt om spelvormen te onderscheiden.

In dit hoofdstuk hebben we gepoogd in de beschrijving zoveel mogelijk begrippen te benoemen binnen de fase waarin deze spelvorm gangbaar is.

Naarmate kinderen ouder worden (3-4 jaar) ontstaat vanuit het manipulerend spel met voorwerpen een eenvoudig rollenspel en ontstaat een eerste interesse in het maken van dingen.

Rollenspel

Net als bij het manipulerend spel onderscheiden we binnen het rollenspel verschillende spelvormen die elkaar opvolgen.

Het manipulerende spel wordt steeds meer een spel van imitatie en nabootsing en is het spel waarin kinderen handelingen en uitdrukkingen van volwassenen nadoen. Materiaal of een ervaring kan de aanleiding zijn. Kinderen spelen vooral nog naast elkaar. Ze kunnen soms wel hetzelfde doen, zonder dat het samen betekenis heeft. Het gaat meer om het nadoen van de handeling, hetzelfde doen, dan dat er sprake is van sociale interactie.

Ali komt binnen en laat de wioldop zien die hij op straat heeft gevonden. 'Stuur' zegt hij. Gedurende de middag 'rijdt' hij met het 'stuur' in z'n handen rondjes op het plein.

Afhankelijk van het verloop van de taalontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling laat het kind steeds meer symbolisch spel zien. Voorwerpen krijgen een betekenis uit de werkelijkheid en het kind 'doet alsof':

Sarah loopt rond met de pop in haar armen. Ze geeft de pop steeds een kus en zegt: 'Zo, slapen..'

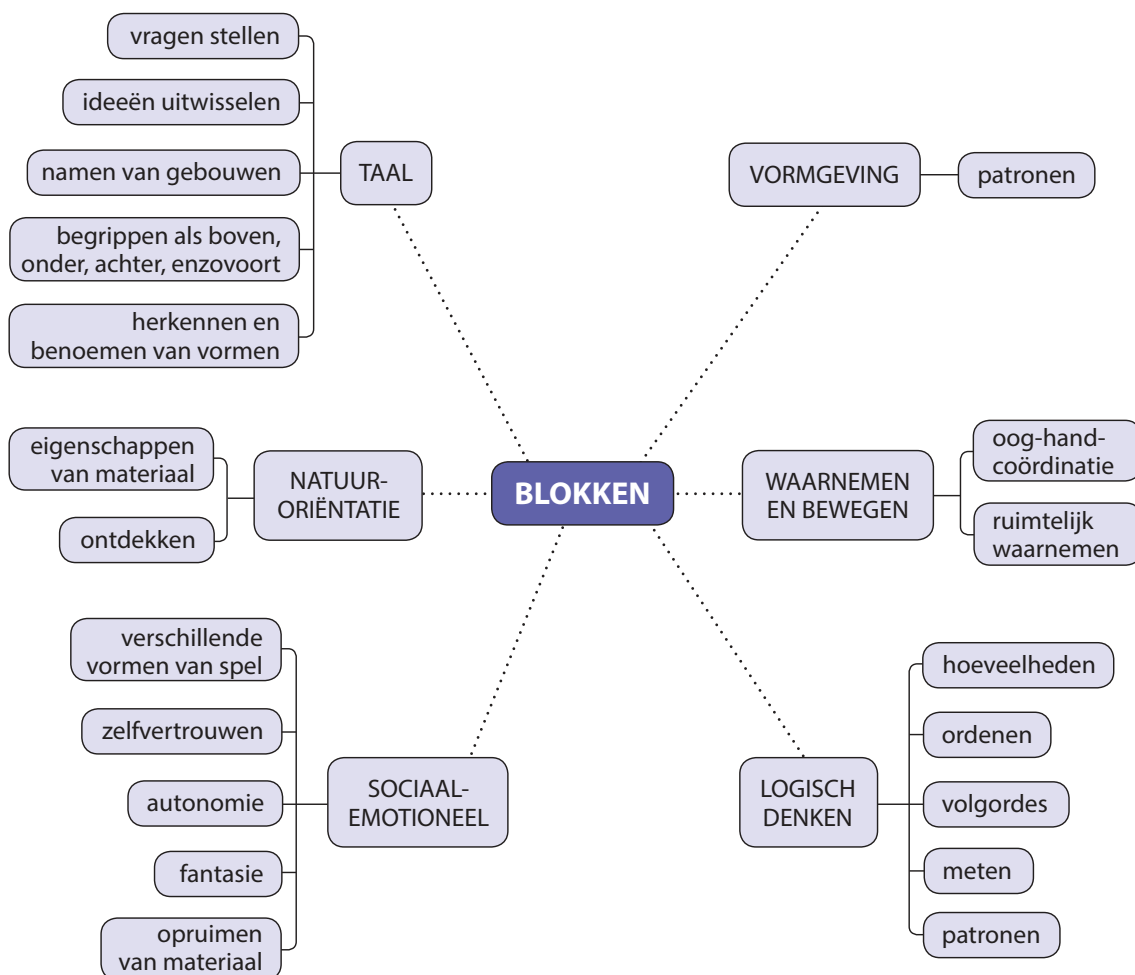
In deze periode spelen kinderen ook nog vooral naast elkaar. Samen in de huishoek, waar Sarah de pop (doet alsof dit de baby is) in bed legt, een kus geeft en Sam in de pannen roert en 'kookt'. Beide kinderen spelen hun eigen spel zonder dat het met elkaar te maken heeft. Deze korte momenten van symbolisch spel gaan uiteindelijk over naar een rollenspel waarbij kinderen een verhaal bedenken en dat uitspelen. Kinderen nemen dan een rol aan waarbij ze zich verplaatsen in een ander met bijbehorende gedachten en gevoelens. De rollen die ze spelen worden steeds echter; kinderen gebruiken de bijbehorende taal en ze kunnen vooraf een plan bedenken over het spelverloop. Omstreeks het vijfde jaar kunnen kinderen een langdurig spelverhaal spelen, waarbij ze zich binnen de rollen en het spel aan regels en afspraken houden. Kinderen spelen dan met elkaar, kijken dan naar elkaar, reageren op elkaar en er ontstaat associatief spel.

Constructiespel

Tegelijk met de ontwikkeling van het rollenspel groeit het constructiespel. Met allerlei materialen (ook 'toevallige' materialen als stenen, stokken, dozen, kleden, planken) en voorwerpen gaan kinderen steeds meer ordeningen aanbrengen en constructies maken. Ook knutselen en bouwen vallen onder deze spelsoort. Dit spel spelen kinderen in eerste instantie ook alleen. Ze maken en construeren alleen, of naast elkaar, wat zij hebben bedacht of wat al vormend ontstaat. Kinderen die beiden met hetzelfde materiaal spelen kunnen wel hetzelfde maken, zonder dat het met elkaar te maken heeft. Naarmate kinderen meer onderlinge contacten hebben en de onderlinge communicatie toeneemt, ontstaan ook plannen om samen constructies te ontwerpen en te maken. Het logisch denken en afspraken maken over 'hoe' wordt nu belangrijk.

Bouwen

Blokken bieden kinderen oneindig veel mogelijkheden tot expressie (Hirsch, E.S., 1981). Naarmate kinderen meer ervaring hebben in het bouwen, leggen ze meer fantasie in hun bouwsels, gebruiken ze meer blokken en worden de bouwsels ook ingewikkelder, origineler en decoratiever doordat er een bepaald ritme of patroon in verwerkt is. Kinderen die in de weer zijn met blokken ontwikkelen daardoor niet alleen hun kleine en grote motoriek, maar ook doen ze een beroep op het logisch redeneren, het vooruitdenken en voorspellen. Figuur 9 laat zien op welke manier bouwen andere ontwikkelingsgebieden beïnvloedt.

Figuur 9. Ontwikkeling in samenhang.

Ontwikkeling op het ene gebied beïnvloedt ontwikkeling op andere gebieden. Dit schema laat zien hoe het spelen met blokken ook invloed heeft op andere ontwikkelingsgebieden.

De ontwikkeling van het leren bouwen met blokken verloopt via een aantal herkenbare stadia die universeel zijn (zie figuur 10). De stadia 2 tot en met 7 komen bij alle kinderen voor. Het tempo waarin deze fases worden doorlopen, verschilt per kind (Hirsch, E.S., 1981). Kinderen die op hun derde of vierde jaar nog geen ervaring hebben met bouwen, doorlopen dezelfde stadia als de jongere kinderen, maar wel in een rapper tempo.

Stadia in bouwen met blokken
Stadium 2 t/m 7 komen bij alle kinderen voor.

Elisabeth S., Hirsch (1981)

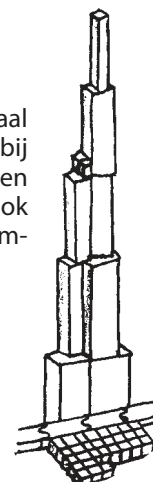
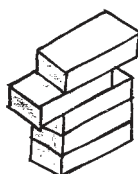
1. Sjouwen, verplaatsen

Jonge kinderen gebruiken blokken aanvankelijk nog niet als middel om iets te bouwen. Ze beleven plezier aan het sjouwen van de ene naar de andere plaats en leggen blokken op een willekeurige manier bij elkaar. Op deze manier doen ze ervaringen op met eigenschappen als vorm, grootte en gewicht.

2. Herhaling: een toren of een rij

Herhaling staat in deze fase centraal, zoals dat ook centraal staat bij het leren van de taal en het leren bewegen. Daarbij past het kind geleidelijk aan steeds moeilijker technieken en constructies toe (bijvoorbeeld: steeds hogere torens, een blok dat slechts gedeeltelijk op het blok daaronder rust of het combineren van blokken van verschillende grootte).

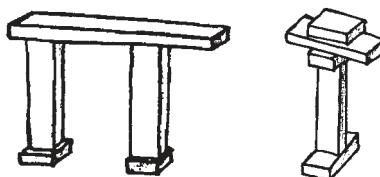
Soms worden torens en rijen gecombineerd of is in een rij een ritme zichtbaar.

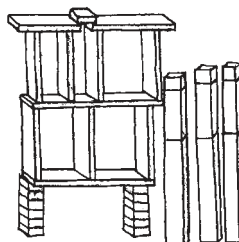
De interesse voor het maken van rijen en torens duurt niet lang. Als snel gaat het kind deze constructies toepassen in andere, meer uitgebreide constructies.

3. Overbruggen

Twee blokken met tussenruimte worden door een derde blok met elkaar verbonden.

Zodra het kind deze techniek beheerst gaat het deze herhalen en toepassen in meer ingewikkelde bouwwerken.

Figuur 10. Ontwikkelingslijn bij bouwen (1e gedeelte).

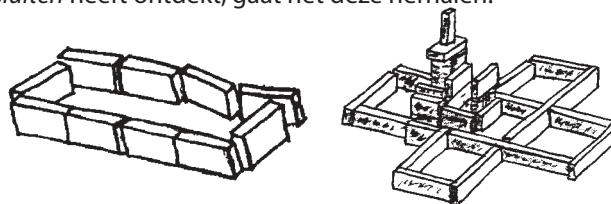
Stadia in bouwen met blokken

Stadium 2 t/m 7 komen bij alle kinderen voor.

Elisabeth S., Hirsch (1981)

4. Omsluitingen

Blokken worden zodanig gelegd dat ze een ruimte omsluiten. *Overbruggen* en *omsluiten* zijn de eerste technische problemen die kinderen bij het bouwen moeten oplossen. Ook hier weer geldt: zo gauw het kind het principe van *omsluiten* heeft ontdekt, gaat het deze herhalen.

Door samen met kinderen te bouwen kunt u ze stimuleren tot het bedenken van allerlei nieuwe bouwsels.

5. Fantasiebouwsels

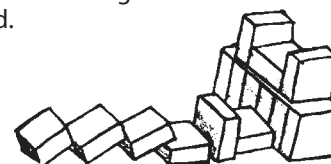
Veel symmetrie. De bouwsels hebben veelal nog geen naam. Ze hebben vooral een decoratieve functie. De compositie kenmerkt zich door een gevoel voor evenwicht of ritme. Het kind plaatst om en om een blok aan de linker en aan de rechter kant of voor en achter. Op die manier brengt het evenwicht in het bouwsel. Het toewerken naar een evenwichtige compositie gebeurt niet zozeer vanuit een vooropgezet plan, maar veeleer vanuit een bewegingsritme. Het resultaat ontstaat al handelend, vanuit een combinatie van bewegen en gevoel.

6. Bouwsels krijgen een naam

Met die naam wordt de functie van het bouwsel in het spel aangegeven (bijvoorbeeld: een zelfontworpen robot). Het kind spreekt door middel van zijn blokken. Het benoemen van bouwsels begint meestal bij de leeftijd van ongeveer 3 à 4 jaar. Het benoemen betekent echter nog niet dat de bouwsels ook echt lijken op hoe ze worden genoemd.

'Een huis en dit zijn de trappen'

'Een rivier, die net als de golven van de zee omhoog en omlaag gaat'

7. Echte bouwsels

De bouwsels zijn een reconstructie van de werkelijkheid of symboliseren deze. Er is een sterke behoefte tot fantasie- en rollenspel in relatie tot het bouwwerk (bijvoorbeeld: de eigen school of de toren van de stad).

'De toren van de stad'

(vervolg). Ontwikkelingslijn bij bouwen.

Observatie van spelontwikkeling

Bij de observatie van de spelontwikkeling gaat het om de gemiddelde indruk van hoe kinderen zich in verschillende (spel)situaties gedragen. In de praktijk komt het voor dat de observatie van spelontwikkeling niet bij elk kind even goed mogelijk is. Er doen zich situaties voor waarbij het gedrag gekoppeld is aan specifieke omstandigheden van dat moment. Het kind is bijvoorbeeld wel in staat tot regelgebonden spel bij Memory, maar niet bij tikkertje op de speelplaats. Wanneer u dit constateert, kunt u dat bij uw registratie noteren.

Spelontwikkeling, 2 - 4;6 jaar

2	2;6	3	3;6	4	4;6
Speelt naast andere kinderen (ieder eigen spel). Oefenspel: bijvoorbeeld blokken stapelen. Manipulerend spel met vormloze materialen als zand en water.	Speelt hetzelfde spel, naast ander kind. Imitatiespel: (nadoen van gedrag van volwassenen), bijv. roeren in een pot is koken.	Spelen naast elkaar, soms samen, bijvoorbeeld met rijdend materiaal. Aanzet tot symbolisch spel: doet alsof de pop de baby is, geeft de pop een kus. Legt de pop in de wieg.	Speelt eenvoudige gezelschapsspelletjes o.l.v. volwassene. Doet korte tijd mee met groepsactiviteiten: kringspel, liedjes. Eenvoudig rollenspel waarbij het kind eenvoudige rollen aan kan nemen, soms meer tegelijk. Eenvoudig constructiespel: willekeurig bouwen, creëren. Patronen maken.	Speelt regelspel met andere kinderen maar houdt zich nog niet aan de regels. In het symbolisch spel kan materiaal andere betekenissen krijgen, afwijkend van de realiteit. Kinderen vullen het in met hun eigen fantasie en verbeelding. Omdat kinderen meer op elkaar gericht zijn ontstaat ook meer associatief spel.	

Van 2 tot 2;6 jaar

Kinderen spelen vooral nog naast elkaar. Ook al spelen ze met hetzelfde materiaal, in eenzelfde hoek, ze spelen ieder hun eigen spel. De peuter krijgt wel meer belangstelling voor wat een ander kind doet en kijkt er regelmatig naar. Speelgoed delen is nog lastig. De meeste peuters zijn al in staat gedurende een korte periode alleen te spelen, zonder een beroep te doen op een volwassene. Bij het spelen met ongevormde materialen als zand en water zie je kinderen vooral manipulerend spelen: kinderen spelen met het materiaal door het door hun handen te laten glijden, door er in te spatten.

Ook het oefenspel laten ze zien, waarbij het vooral gaat om de beweging en de herhaling (bijvoorbeeld: blokken stapelen om het stapelen). Dat breiden ze langzaam uit door gebruik te maken van andere materialen: vegen met een bezem, waarbij ook de beweging en de herhaling nog belangrijker zijn dan de betekenis (of bedoeling) van het vegen.

Van 2;6 tot 3 jaar

De interesse voor wat andere peuters doen neemt toe, maar de peuter is nog steeds niet toe aan samenspelelen. Wel zie je vaak peuters van deze leeftijd naast elkaar hetzelfde spel spelen. Dit wordt ook wel 'parallelspel' genoemd. Als je ziet dat peuters 'ruzie' maken om een bepaald stuk speelgoed komt dat nog minder voort uit 'niet kunnen delen' maar vanuit het gegeven dat ze beiden hetzelfde spel willen spelen en dus dezelfde materialen nodig hebben.

Schatgraven: begraaf een aantal aantrekkelijke voorwerpen in het zand. De kinderen graven de schatten op. Laat hen vertellen over de schat die ze gevonden hebben. Wat kun je ermee doen?

Nodig de kinderen uit om de was te doen. Maak samen sop, was en speel de kleding en hang daarna de was aan de lijn.

Zorg vooral voor veel 'dubbel' speelgoed. Het oefenspel wordt uitgebreid met imitatiespel, waarbij de peuter volwassen gedrag wil imiteren. Daarbij kunnen ze gebruik maken van materiaal als potten, pannen, lepels. Waar het bij het oefenspel nog vooral om de beweging en de herhaling ging, richt imitatiespel zich meer op imiteren van de volwassene.

De peuter laat nog altijd manipulerend spel zien. Wasco, vingerverf en klei zijn materialen waarbij vooral het effect van de bewegingen interessant is en verwondering oproept.

Van 3 tot 3;6 jaar

Kinderen spelen nog steeds vooral naast elkaar, maar de belangstelling voor elkaar groeit (zie ook de ontwikkeling 'omgaan met anderen'). Spel waarbij ze elkaar nodig hebben, zoals het rijdend materiaal (het ene kind duwt, het andere kind zit) daagt de peuters uit tot samenspelen. Peuters laten een aanzet tot symbolisch spel zien. Ze geven de pop een kus: doen alsof het de baby is. Zwaaien naar de pop: alsof het mama is naar wie ze zwaaien.

Van 3;6 tot 4 jaar

In deze periode kan de peuter eenvoudige gezelschapsspelletjes onder leiding van een volwassene of samen met een volwassene spelen. Het gaat om spelletjes zoals dieren-domino, eenvoudige memory, kleurentorentjes enzovoorts. De uitkomst van de spelletjes wordt door toeval of geluk bepaald en niet door een strategie.

De meeste peuters kunnen nog niet verliezen. De teleurstelling is groot en gaat gepaard met heftige emoties. Bij een groepsactiviteit als een eenvoudig kringspelletje, samen een liedje zingen, klap- en ritmespelletjes kan de peuter korte tijd meedoen.

Peuters laten eenvoudig rollenspel zien. Ze nemen eenvoudige rollen aan als 'vader' of 'moeder'. En soms hebben ze meer rollen tegelijk (ze zijn én vader én kind). Peuters genieten van het verkleeden.

Het manipulerend spel wordt steeds meer constructiespel waarbij de peuter met knutselmaterialen probeert te knippen en te plakken (construeren) of met bouwmaterialen willekeurige voorwerpen maakt waarin vaak patronen (ordeningen, esthetisch) waar te nemen zijn.

Van 4 tot 4;6 jaar

De ontwikkeling van het rollenspel zet zich voort en is sterk gericht op de ander en op het reageren op die ander. Het kind imiteert het spel van andere kinderen. Kleuters beginnen hun spel wat meer af te stemmen op dat van de ander. Er ontstaat associatief spel. De taal en motorische vaardigheden gaan een steeds belangrijker rol spelen.

In hun spel gebruiken kinderen materialen die niet altijd overeenkomen met de betekenis ervan in de realiteit. Ze gebruiken het binnen hun fantasie en hun verbeeldend vermogen. Gaandeweg is het kind in staat eenvoudige regelspelletjes met andere kinderen te spelen, maar hij houdt zich nog niet steeds aan de spelregels (gaat bijvoorbeeld voor z'n beurt).

Speel gezelschapsspelletjes zoals Domino, Memory, Lotto.